

A ruszin Trianon közlekedésföldrajzi elemzése

A Trianoni békediktátum kérdésének rendkívül gazdag szakirodalma van. Itt elsősorban a történészek publikációit kell megemlíteni. Geográfusok közleményei ebben a témakörben viszonylag ritkán jelennek meg.

Ezek közül ki kell emelni **gróf Dr. Teleki Pál** professzor egyedülálló gazdaságföldrajzi munkásságát, aki a Trianoni béketárgyalások vonatkozásában igen magas tudományos színvonalon és elfogulatlan, objektív módon elkészítette a híres, úgynevezett „**piros térképet**”, amelyet hivatalosan „*Magyarország néprajzi térképe népsűrűség alapján*” címmel nevezett el. Ez sokkal nagyobb meggyőző erővel és szemléltetőbben mutatja be a történelmi Magyarország népességének nemzetiségi összetételét, mint bármely más bizonyítási eszköz.

Sajnos hiábavaló volt minden. Ezt a térképet egyáltalán nem vették figyelembe a Trianoni béketárgyalások döntéshozó nagyhatalmai és elsősorban Nagy-Britannia és Franciaország.

Az erdélyi származású Dr. Rónai András professzornak, társadalom gazdaság és politikaföldrajzosnak Teleki Pál tanítványának a Közgazdaságtudományi Egyetemen a XX. század 20-as éveiben, szintén nagy érdemei voltak a Trianoni-békediktátum földrajzi vonatkozásainak vizsgálatában. Ő kezdetben a Teleki Pál által 1926-ban Budapesten alapított Államtudományi Intézetét kutatója lett, majd később annak igazgatója. Az intézet egyébként egy ideig a Központi Statisztikai Hivatal épületében működött. 1941-ben megőrizve az autonómiáját beintegrálódott a Történettudományi Intézettel együtt az úgynevezett Teleki Pál Intézetbe, és annak kötelékében volt 1945-ig. **Rónai András nevéhez fűződik a nagyértékű Közép-Európa Atlasz összeállítása és szerkesztése.** Az utóbbi 1945. március 15.-én az Államtudományi Intézet gondozásában jelent meg magyar változatban 139 térképpel, angol változatban pedig 171 térképpel és szöveggel 367 oldalon, ebből 60 térkép népességi, nemzetiségi és vallási témájú volt. az atlaszon kívül **Rónai András /1906-1991/ még egy kitűnő Trianonnal kapcsolatos könyvet is írt** „*Térképezett történelem.* Püski Kiadó. Budapest, 1993.” címmel.

Még egy, geográfus által írt könyvet szeretnék megemlíteni „**Dr. Palotás Zoltán tanulmányai A Trianoni határok.** Interedition Kiadó. Budapest, 1990.” címmel. Palotás Zoltán egyébként jogászból lett geográfus. A Pécsi Tudományegyetem Jogi és Államtudományi Karán szerzett diplomát. Majd az egyetem Kisebbségi Intézetében dolgozott. Ott főleg Közép-Európa államföldrajzával, közlekedésföldrajzával, valamint nemzetiségeivel foglalkozott. Következő munkahelyén, a Budapesti UVATERV-ben közreműködött a magyarországi autópálya-hálózat alapelveinek kidolgozásában. Majd a Budapesti ATUKI kutatóintézetben dolgozott, ahol könyvet írt a közúti és a vasúti közlekedésföldrajzi munkamegosztásáról, és az elsők között javasolta a gyenge forgalmú és elavult vasúti mellékvonalak felszámolását. Végezetül a Budapesti VATI-ban és az EGSZI-ben ingavándorforgalommal, településfejlesztéssel és az Infrastruktúra kérdéseivel foglalkozott. Én, Popovics Tibor Miklós, aki Kárpátalján született 1938. május 5.-én, mint ottani, ruszin gyökerekkel is rendelkező magyar, Kárpátalja erőszakos, jogtalan szovjet bekebelezése után saját bőrömön is megéreztem és személyesen is átéltem a Trianoni békediktátum negatív következményeit a helyi őshonos magyar és ruszin lakosság vonatkozásában. Nagyon fájdalmas és megalázó volt élni jogfosztottként és másod-, illetve harmadrangú állampolgárként, nagy szegénységben a volt Szovjetunióban 1944 és 1969 között. Mint szakgeográfus úgy döntöttem 10 évvel ezelőtt, hogy könyvet írok a ruszin Trianon földrajzi vonatkozásairól. A tervezett

könyv egyes fejezetei azóta már vagy teljesen, vagy részben már elkészültek. A munkám során rájöttem, hogy a földrajz résztudományainak segítségével /amelyek száma sokkal több, mint a történettudomány esetében/ jóval sokoldalúbban lehet vizsgálni a Trianoni békediktátumhoz kapcsolódó kérdéseket. **A magyarok IX. Világkongresszusán 2016. augusztus 15-20-án előadást tartottam „A ruszin Trianon előzményeinek vizsgálata etnikai-földrajzi és lingvisztikai-földrajzi szempontból” címmel. Ezen a X. Világkongresszuson pedig előadásomban szeretném megvizsgálni a ruszin Trianon közlekedés-földrajzi vonatkozásait.**

Véleményem szerint ez a kérdés a nemzetiségi szempont mellett játszott nagy, sőt talán döntő szerepet Magyarország új Trianon szerinti határainak kitéréséhez. Ebben az akkori két új szláv állam, Csehország és Jugoszlávia, mint az alakuló Kisantant tagjai, de Románia ők voltak különösen érdekeltek. Viszont a közlekedés-földrajzi vonatkozásokat csak szoros összefüggésben a pánszlávizmussal, mint a Trianoni-békediktátum egyik fontos előzményével lehet hitelesen vizsgálni. Érdemes megemlíteni néhány okot, amelyek előidézték az Osztrák-magyar Monarchia első világháború utáni szétesését, az azzal járó összes következménnyel. Egyes szakvélemények szerint már az 1867. évi kiegyezés is, amely létrehozta az Osztrák-magyar Monarchiát, egyik ilyen ok lehetett. A kiegyezés értelmében autonómiát kapott Magyarország és majd 1868-ban Horvátország is Magyarországon belül. A monarchia többi nemzeti kisebbsége viszont nem kapott semmilyen autonómiát. A történelmi Magyarországon felül erre áhítoztak még a horvátokon kívül a szlovákok, magyarországi ruszinok, szerbek, románok, sőt a németek is. Az Osztrák Császárságon belül pedig a csehek, galíciai lengyelek, illetve ukránruszinok, valamint bukovinai románok. Mindez elégedetlenséget váltott ki közöttük, különösen a nemzetiségi értelmiségiek körében.

Palotás Zoltán szerint az Osztrák-magyar monarchiát 3 térképpel lehet leginkább jellemezni:

- Az első a domborzati és vízrajzi térkép. Európa egyik nagy állama, annak középső részén helyezkedett el a Kárpát-Duna-medencében, ahol keleten és északon a Kárpátok hegykoszorúja, valamint a Csehországi hegységek és az Alpok természet földrajzilag is nagy hatással voltak mindenkire, ezzel is demonstrálva a birodalom nagyságát /területe 677000 km² volt/.

-A második a politikai térkép. Palotás Zoltán szerint „ezen Magyarország sokkal jobban érvényesült a maga tojásdad formájával, mint Ausztria, amely nemcsak kisebb volt, hanem „formátlan”, látszólag „ötletszerűen összetákolt”, furcsa küllemű mesterséges alakzat, amely félig körül fogta a „szép, kerek” Magyarországot, ami nélkül Ausztria, mint nagyhatalom, nyilvánvalóan nem létezhetett volna.

Magyarország volt a monarchia térbeli, geopolitikai súlypontja /ezt Bismarck mondta/.

-A harmadik a néprajzi térkép. Ezen 1910-es adatok szerint mind a Magyar Királyság, mind az Osztrák Császárság népessége igen sokszínű nemzetiségi szempontból. Magyarországon a népesség mintegy a fele volt magyar nemzetiségű/48%/, míg Ausztriában „államalkotó”, azaz német nyelvűnek vallotta magát a népesség alig több, mint 1/3-a.

I.sz. táblázat				
A történelmi Magyarország népességének nemzetiségi adatai 1880 és 1910 között /abszolút számokban ezer főben, Horvátország nélkül/				
Nemzetiség	1880	1890	1900	1910
Magyarok	6,404	7,357	8,652	9,945
Németek	1,87	1,989	1,999	1,903
Szlovákok	1,855	1,897	2,002	1,946
Románok	2,403	2,589	2,799	2,948
Rutének /ruszinok/	0,353	0,38	0,425	0,464
Horvátok	nincs adat	0,184	0,191	0,195
Szerbek	nincs adat	0,495	0,438	0,462
Forrás: „Dr. Palotás Zoltán tanulmányai. A Trianoni határok. Budapest, 1990, 16. old.				

II.sz. táblázat				
A történelmi Magyarország népességének nemzetiségi adatai 1880 és 1910 között /%-os megoszlása Horvátország nélkül/				
Nemzetiség	1880	1890	1900	1910
Magyarok	46,7	48,6	51,4	54,5
Németek	13,6	13,1	11,9	10,4
Szlovákok	13,5	12,5	11,9	10,7
Románok	17,5	17,1	16,6	16,1
Rutének /ruszinok/	2,6	2,5	2,5	2,5
Horvátok	nincs adat	1,2	1,1	1,1
Szerbek	nincs adat	3,3	2,6	2,5
Forrás: „Dr. Palotás Zoltán tanulmányai. A Trianoni határok. Budapest, 1990, 17. old.				

III.sz. táblázat				
Az Osztrák Császárság népességének nemzetiségi adatai 1880 és 1910 között /%-os megoszlása/				
Nemzetiség	1880	1890	1900	1910
Németek (Osztrákok is)	36,80	36,10	35,80	35,60
Csehek	23,80	23,30	23,20	23,00
Lengyelek	14,90	15,80	16,60	17,80
Rutének /Ukránok/	12,80	13,20	13,20	12,60
Szlovének	5,20	5,00	4,60	4,50
Szerbek + Horvátok	2,60	2,80	2,80	2,70
Olaszok	3,10	2,90	2,80	2,70
Románok	0,90	0,90	0,90	1,00
Forrás: „Dr. Palotás Zoltán tanulmányai. A Trianoni határok. Budapest, 1990, 17. old.				

A Trianoni-békediktátum előzményeinek a nemzetiségekre vonatkozó vizsgálata arra figyelmeztet, hogy nem szabad csak a „mai szemüveggel” nézni az akkori eseményeket. Felmenőink abban az időben ezt másképp látták, és a nemzetiségi kérdést akkor még nem tartották „veszélyesnek”. **Egyet lehet érteni Palotás Zoltán véleményével, miszerint** *„A magyar politikai vezetés és a közvélemény figyelmén hagyva 1848/49 tanulságai, Széchenyi és Wesselényi, Eötvös intelmeit, a nemzetiségi törvény vitáját, a nemzetiségek memorandumait, majd passzivitásba vonulását, Mocsáry, majd Jász, és mások óvásai, abban a politikai álmvilágban élt, hogy íme, adva van, szilárdan létezik az „egységes magyar politikai nemzet” /francia példával/és ez így jól van. Leegyszerűsítve: a nemzetiségek vagy megélnék az adott konstrukcióban, vagy magyarrá válnak/Rákosi Jenő, ismert publicista és társai „30 millió magyar” koncepciója/.*

A történelmi Magyarország nemzetiségei az 1867-es kiegyezés után sokat vártak sérelmeik enyhítésére az Eötvös-féle nemzetiségi törvényt, de annak végrehajtására valójában sajnos nem került sor. A nemzetiségi kérdés így zsákutcába került. Időről időre a sérelmek orvoslása érdekében folytatott nemzetiségi küzdelem lángja kialudt, de a hamu alatt izzott a parázs. Egyes nemzetiségek, így a románok panaszaikkal/az úgynevezett memorandummal/közvetlenül az uralkodóhoz fordultak, de ezt nem alkotmányos úton tették meg. Ezért a magyar hatóságok a szerkesztőket bírósági végzés alapján enyhén elítélték. Ez az eset nagy visszhangot keltett Európában, és elindított egy propaganda kampányt a történelmi Magyarország ellen. Egyébként ilyen sajtótámadásokat a történelmi Magyarország ellen a nemzetiségek sérelmeik miatt gyakran szerveztek külföldről, ahol ezekre sokkal jobban felfigyeltek, mint Magyarországon. Felkeltették egyes osztrák körök, valamint a cári Oroszország pánszláv vezetőinek figyelmét és több nyugati író, publicista, történész érdeklődését. Különösen két brit újságíró, Seton Watson /álnéven Scotus Viator=skót utazó/ és Wickham Steed kezdett fokozottan foglalkozni a magyarországi nemzetiségi kérdéssel. Egyes szakvélemények szerint ez a két brit újságíró igyekezett jól megismerni a történelmi Magyarországot, többször járt a nemzetiségek lakta körzetekben, vizsgálta a nemzetiségi iskolarendszert, különös tekintettel az Apponyi-féle oktatási törvényre, amely szerint a nemzetiségi elemi iskolákban az állami magyar nyelv tanítása is kötelezővé vált. Tanulmányozták a nemzetiségek választójogait és sérelmeiket. **Palotás Zoltán szerint** *„Nagyrészt felszínesen és mechanikusan-a maguk nyugati mércéje alapján-kívántak Magyarországon „igazságot szolgáltatni”.* Rosszindulatú sajtókampányuk a történelmi Magyarország ellen nagy hatással volt a Nyugat közvéleményére és tulajdonképpen ők a legapróbb részletekig kidolgozták a Monarchia és a történelmi Magyarország feldarabolásának tervét. **Még az első világháború elején a „szakértő” cseh Masaryk professzorral együttműködve megrajzolták az általuk elképzelt Trianoni határokat, amelyeket később a döntéshozó nagyhatalmak Nagy-Britannia és Franciaország messzemenőig figyelembe vették.**

Érdemes néhány szót ejteni azokról a végzetes mulasztásokról, amellyel a magyar politikai vezetés nem kellő odafigyelése miatt történtek a történelmi Magyarországon az 1867-es kiegyezés után. Egyrészt a magyar állam nem készült fel eléggé, sőt talán komoly kísérletet sem tett idejében nemzetiségei követelésének valamiféle kielégítésére, vagy nemzetiségei valamilyen formában történő megtartására a közös hazában, vagy a hatalomnak valamiféle megosztására/társországok, föderáció=államszövetség/vagy szövetséges állam formájában. /Ez Palotás Zoltán véleménye. Ugyancsak szerinte „A magyar állam nem készült fel a magyarság, a veszélyeztetett magyarság nagy tömegeinek megszállására, elcsatolására, elvesztésére. Az akkori magyar politikai vezetők túlságosan bíztak a

Monarchia politikai, katonai, társadalmi és gazdasági erejében, és nem sejtették, hogy ez váratlanul hirtelen összeomlik. Lebecsülték az elégedetlen magyarországi nemzetiségek szervező, illetve akcióképességét, valamint azt, hogy a szétvert román, szerb hadsereg maradványai, vagy a cseh légiók, kihasználva a politikai zűrzavart valaha is megszállhatják a történelmi Magyarország területének egy részét.

Államföldrajzi vizsgálatok: A történelmi Magyarországtól eltérően az Osztrák Császárság politikusai, államjogászai, publicistái az 1867-es kiegyezés után súlyos problémának tekintették a nemzetiségi kérdés megoldatlanságát. Lehetséges megoldásnak általában Ausztria, de akár az egész Monarchia föderalizálását szövetségi állammá való átalakulását látták. Az egyes nemzetiségi körzeteket autonóm nemzetiségi területekké, tagállamokká akarták átszervezni. Megállapítható, hogy vasútvonalak ott épülnek, ahol minden vonatkozásban szükség volt rájuk. A Trianoni-békediktátum előtt 1919-ben a történelmi Magyarországnak egyrészt már volt a szükségletekhez igazodó, elég sűrű vasúthálózata, másrészt már tudni lehetett, hogy milyen területeket akarnak a döntéshozó nagyhatalmak/Franciaország és Nagy-Britannia/ elszakítani Magyarországtól és a Kisantant utódállamainak adni, azok igénylése szerint. Ezekután vizsgáljuk meg, hogy viszonyul egymáshoz a két fogalom: az államterület és a vasúthálózat.

Fontos megállapítani, hogy mi az elsődleges és mi a másodlagos. A történelmi Magyarországon időbeni sorrendben elsődlegesen adott volt egy mintegy 1000 éves államterület és csak másodlagosan évtizedek alatt jött létre egy vasúthálózat. Ezzel szemben a Trianoni-békediktátum alapján létrejövő új Kisantant országok „területrendezései” igényeik irreálisan túlzottak voltak. Szerintük egyebek között a vasúthálózatához kellett igazítani az új államterületeik határait. Ezt az igényüket a döntéshozó nagyhatalmak /Franciaország és Nagy-Britannia/ méltányolták is. Tehát ebben az esetben fordított volt a sorrend: elsődlegesen volt a vasúthálózat, másodlagosan pedig alakult ki az új államterület és az államhatárok. Érdemes figyelmesen tanulmányozni az I. számú térképet, amely nagyon világosan mutatja, hogy miért pont a vasúthálózat függvényében tűzték ki a Trianoni határokat, de természetesen mind a négy határ /Csehszlovákiával, Romániával, Jugoszláviával, és Ausztriával/ esetében szem előtt kell tartani, azok földrajzi, gazdasági, történelmi, és néprajzi hátteret, és mindezek összefüggéseit.

Ha megvizsgáljuk a Trianoni határokat, akkor kiderül, hogy ezen határok összes hosszának mintegy 42%-nál, mintegy 1000 km hosszúságban, a határkijelölés igazi oka a vasúthálózat volt, amit az újonnan létrejövő Kisantant államok, számukra pótolhatatlan és nélkülözhetetlen szükségletnek tartották. Az eddigi általam bemutatott tények és összefüggések egyik fontos forrását képezték Palotás Zoltán kutatási eredményei, és a továbbiak során is ezekből fogok meríteni. A mesterségesen összetákolt Csehszlovákia Közép-Európa legfurcsább alakzatú /konfigurációjú/ államterülettel rendelkező országa lett. Ha az ember rátekintett a Trianon utáni térképre, akkor az volt a benyomása, hogy ennek az országnak az államterületét, mintha mesterségesen széthúzták volna. A Csehszlovák Köztársaság államterülete, mintegy 1000 km hosszú, nyugat felől kelet felé egyre keskenyedő, Kárpátaljánál alig 70 km széles képződmény volt. Ennek hossza a nyugat-csehországi As-tól a Kárpátaljai Körösmezőig több volt, mint a Prága és London közötti távolság. A köztársaság csehországi részén a vasúthálózat a legsűrűbb volt a hajdani Monarchia területei közül.

A történelmi Magyarországtól elcsatolt szlovákiai és kárpátaljai részen Csehországhoz viszonyítva nem volt túl sűrű a vasúthálózat, de a legtöbb vasútvonal földrajzi fekvése, iránya, kapcsolatai a köztársaság keleti országrésze igényei szerint nem volt kielégítő. A szlovákiai és kárpátaljai völgyek ugyanis nagyjából észak-dél

irányultságúak voltak. Kivételt északon csak a Vág és Hernád völgye képezett, amely jó, nyugat-kelet irányú összeköttetést biztosított. A szlovák nyelvterület keleti részén és a ruszin nyelvterületen nem voltak nyugat-kelet irányú vasútvonalak, vagy amik voltak azok délebbre, magyar nyelvterületen feküdtek. Közép-Szlovákiában a Rima-, Sajó, és Bódva-völgyi vasútvonalak kötötték össze ezeket a völgyeket. Kelet-Szlovákiában viszont Kassától keletre már csak egy vasútvonal vezetett Kárpátaljára: a Kassa-Sátoraljaújhely-Csap-Bátyu-Beregszász-Királyháza-Huszt-Técső-Rahó-Körösmező fővonal. Ez lett Trianon után az úgynevezett „transzcsehszlovákiai magisztrálé” keleti része. Nyugati részét pedig a Kassa-Zsolna-Bohumín/Oderberg/-Prága-Plzeň-Cheb/Eger/vasútvonal képezte. Ez a vasúti magisztrálé szokatlanul hosszú 1302 km volt és közvetlen nemzetközi vasúti összeköttetést biztosított Románia felé/Királyháza-Szatmárnémeti-Nagyváradon keresztül/. A Csehszlovák Köztársaságon belül kialakítandó szlovákiai országrész államterületének és határvonalainak kijelölése nem volt egyszerű feladat. Hiszen Szlovákia 1919 előtt sem, mint önálló állam, sem, mint autonóm tartomány, sem, mint valamilyen közigazgatási térség, terület vagy régió nem létezett. Ezért számára minden előzmény nélkül teljesen új határvonalat kellett kitalálni. Szlovák kérésre a Trianoni döntéshozók/Franciaország és Nagy-Britannia/jóváhagyták Szlovákia északi határvonalának a történelmi Magyarország északi határait, de ezt a határt Árva és Szepes megyében kissé módosítani kellett a lengyelek javára. Szlovákia északnyugati-nyugati határvonalával kapcsolatban nagy viták nem voltak: szlovák igény alapján elfogadták a történelmi Magyarország közös határát Csehországgal. Igaz, hogy ezen határ déli részén voltak magyar nyelvterületű falvak is Pozsony és Nagyszombat környékén.

Ha igazságos etnikai/nyelvi/elvek alapján alakították volna ki a Trianoni határvonalat, akkor ezek a magyarok lakta települések is Magyarországnál maradtak volna. Igaz ez csak egy elméleti fantázia szüleménye lehetett és teljesen irreális volt, mert így Pozsony el lett volna szakítva a többi szlovákok lakta területtől. Ebbe a szlovákok soha nem egyeztek volna bele. Ennek ellenére mégis lehetett volna egy kompromisszumos megoldás: egy magyarlakta területi enklávé létrehozása Nagyszombat térségében. Érdekes, hogy egyes szlovák nacionalista teoretikusok területi szlovákok lakta enklávék kialakítását javasolták a megcsonkított Magyarország területén Békés megyében és a Pilisi régióban. Szlovákia keleti, Kárpátaljával közös határvonalának kitűzése viszont nem ment könnyen.

Történelmileg ugyanis a magyar-orosz ruszinok ősei Kelet-Szlovákia területén a fehér horvátok révén már a magyar Honfoglalás óta éltek ott a magyarokkal együtt. A szlovákok nagyobb része történelmileg Közép-Szlovákia területén élt, de fokozatosan az évszázadok során egyre inkább igyekeztek keleti irányban migrálni, ahol letelepedve és érintkezve a magyar-orosz ruszinokkal arra törekedtek, hogy az utóbbiakat mielőbb asszimilálják. Ráadásul mentalitásban sokkal erőszakosabbak voltak, mint a békés természetű ruszinok, és az utóbbiaknál alaptalanul sokkal kulturáltabbnak tekintették magukat. Noha a valóságban a két etnikum között történelmileg lényeges kulturális különbség nem volt tapasztalható és a ruszinok évszázadok során a kulturáltságot elsősorban a velük együtt élő magyaroktól és nem a szlovákoktól tanulták. A szlovákok még azt is hangoztatták az asszimilálandó ruszinokról, hogy azok számára nagy presztízst jelenthet szlovákká válni. A magyar-orosz ruszinok elszlovákosítása kapcsán létrejött egy új etnikai csoport, az úgynevezett „szlovjácok”. Az utóbbiak egy sajátos szlovák-ruszin kevert nyelven beszélnek, amit maguk a szlovákok kelet-szlovák tájszólásnak neveznek. A szlovjácoknak kialakult egy saját nemzetiségi identitásuk. Egyes vezetőik valamilyen típusú autonómiát is szeretnének kiharcolni a szlovjácok számára. Magyarország

Károlyi-féle kormánya 1918. december végén megadta a Kárpátaljai magyarorosz ruszinoknak az autonómiát” Ruszka Krajna” /Orosz Határvidék/néven. Furcsa módon azonban a Ruszka Krajnához nem csatolták az Eperjes vidéki ruszinok lakta körzetet/a mai Szlovákia észak keleti részén/, noha a ruszin nemzeti ébresztők A. Duhnovics és mások/a XIX. század második felében szüntelenül hangoztatták, hogy a magyarorosz ruszinok által lakott régió megszakítása nélkül húzódik a Poprád folyótól egészen a Felső-Tiszáig. Ez a körülmény nagy elégedetlenséget váltott ki az Eperjes vidéki magyarorosz ruszinok körében, akik egyesülni kívántak Kárpátaljai ruszin testvéreikkel. Gregory Zsatskovics, magyarorosz ruszin származású amerikai ügyvéd, az észak-amerikai ruszinok egyik vezére az első világháború során kezdetben magyarbarát volt, mint az észak-amerikai ruszinok nagyobb része is. T. Masaryk a későbbi csehszlovák elnök erőszakos agitációjának hatására sajnos fokozatosan, nézetei a csehszlovákizmus irányába tolódtak el. Nagy szerepe volt abban, hogy kihasználva a magyar tanácsköztársasági zűrzavart, a megalakult csehszlovák hadsereg 1919. májusában erőszakkal megszállta Kárpátalját és ezzel egyidejűleg Ungváron az úgynevezett Központi Ruszin Tanács 1919. május 8.-án megszavazta Kárpátalja csatlakozását az alakuló Csehszlovák Köztársasághoz. Ez a döntés jogtalan volt, mert nem előzte meg semmilyen népszavazás, amely akár kiindulópontja is lehetett volna egy valóban működő demokráciának. Az úgynevezett” csehszlovák demokrácia” azonban csak papíron létezett, a valóságban nem. Mézes-mázos ígéretekkel és katonai megszállással T. Masaryk és E. Benes rávették a kárpátaljai magyarorosz ruszinok vezetőit és magát Gregory Zsatskovicsot arra, hogy Kárpátalja/csak szavakban/legyen harmadik egyenrangú tagja a hivatalosan csak Csehszlovákiának nevezett föderatív köztársaságnak. Papíron a csehszlovák alkotmány garantálta a Kárpátalja/vagy ahogy a csehek elnevezték Podkarpátszka Ruszj-Kárpátaljai Oroszország/széleskörű autonómiáját, sőt T. Masaryk és E. Benes azt is megígérték Gregory Zsatskovicsnak, hogy módosítják a Szlovákia és Kárpátalja közötti határvonalat, és Kárpátaljához csatolják az Eperjesi ruszinok lakta körzetet. A valóságban megszegték az ígéretüket és inkább megerősítették a nevében a föderatív állam központi irányítását. **Maga Gregory Zsatskovics, a magyarorosz ruszin népért júdás árulója lett, kiszakítva saját népét a magyar nevelő anyanemzet testéből/kötélékből/.** Szolgálatáért a csehszlovák vezetők kinevezték őt Kárpátalja első kormányzójává. Ezt a posztot azonban csak rövid ideig 1923-ig töltötte be, mert nagyon hamar kiábrándult a hazug csehszlovák demokráciából, és abból, hogy T. Masaryk és E. Benes nem tartották be az ígéreteiket. Ezért Gregory Zsatskovics idő előtt lemondott a kormányzói posztjáról és visszatért az USA-ba. Kormányzóként őt követték Antonij Beszk:/1923-1933/, valamint Kostyantín Hrabar/1933-1938/. A XX. század 20-30-as éveiben Kárpátalján a magyarorosz ruszinok körében létrejött egy újabb nemzeti ébredési hullám, amelynek keretében ötféle irányzat alakult ki: a ruszofil/oroszbarát/, ukránofil/ukránbarát/, ruszínofil/ruszínbarát/, csehszlovákofil/csehszlovákbarát/, magyarofil/magyarbarát/. Ezek között egyfajta versengés alakult ki és lépten-nyomon toborozni igyekeztek új híveket. Egy 1937. évi felmérés szerint a kárpátaljai ruszinok nagyobb része oroszbarát volt. Ennek az volt a magyarázata, hogy még mindig éltek a XIX. század második fele ruszin nemzetiségi mozgalmának hagyományai, amikor a nemzeti ébresztők szinte kivétel nélkül mind oroszbarátok voltak. Másrészt pedig a csehszlovák hatóságok a XX. század 20-30-as éveiben engedélyezték több ezer orosz és több tízezer ukrán emigráns letelepedését Kárpátalján, akik aktív agitációs munkát végeztek a ruszinság körében. A csehszlovák leigázás következtében a ruszínbarát és magyarbarát ruszinok száma némileg csökkent. Furcsa módon az Eperjes vidéki ruszinok a Kárpátaljaiaktól eltérően nem

kaptak „álamalkotó” státuszt, Szlovákiában nemzetiségi kisebbségnek számítottak és ezért csak korlátozott oktatási és kulturális jogokat kaptak. **A csehek egyépként a legkulturáltabb szláv népnek tekintették önmagukat és lenézték a ruszinokat, sőt még a szlovákokat is gúnyosan” kárpáti medvéknek” nevezték.** Kárpátalja közigazgatásában érdekes módon zömmel csak cseheket alkalmaztak, szlovákokat pedig elég ritkán. A csehek egyépként gyakran hivatkozva dicsekedtek azzal, hogy ők Európa egyik legdemokratikusabb országa voltak. Ugyanakkor még az olyan nagy létszámú nemzetiségi kisebbségeknek is, mint a szudétai németek vagy a szlovákiai, illetve kárpátaljai magyarok nem volt semmilyen autonómiájuk

A pánszlávizmus, mint a ruszin Trianon előzménye

A ruszin Trianon előzményeinek vizsgálatát a legcélszerűbb a pánszlávizmus elemzésével kezdeni, és annak hatásával a történelmi Magyarországon élő magyarországi ruszinok nemzeti ébredési mozgalmára.

A szlávok eredetével/etnogenezisével/a legtöbbet az orosz kutatók foglalkoztak, de ukrán, fehérorosz/belorusz/, lengyel, cseh, szlovák, szerb, horvát, szlovén, bolgár szlavisták is. A ruszin kutatók közül a szlávokkal talán a legrészletesebben **Bonkáló Sándor** foglalkozott *”Dr. Bonkáló Sándor. A szlávok. A szláv népek és a szláv kérdés ismertetése.* Atheneum Rt. Budapest/é.n./, 1915. május 31. előszóval. című könyvében. Ő lett 1919-ben a tanszékvezetője a világon elsőként a budapesti Pázmány Péter Egyetemen alapított ruszin tanszéknek. Rajta kívül **Hodinka Antal**, a világhírű ruszin történész is néhány tanulmányt szentelt a szlávoknak. Ezenkívül a XIX. században, illetve a XX. század első felében a szlávok iránt élénken érdeklődtek még **Mihail Lucskáj/Lucskay Mihály/és Nyikoláj Beszkid/azaz Beszkid Miklós**/ruszin történészek, valamint a legismertebb ruszin nemzeti ébresztő, olyanok, mint **Alekszandr Duhnovics/Duhnovics Sándor/**, **Alekszandr Pavlovics/Pavlovics Sándor/**, **Anatolij Kraliakij/Králickij Anatol/**, **Jevhenij Fencik/Fenczik Jenő/** és mások.

Európa azon országaiban, ahol a népesség több mint a fele szláv volt, kialakult a különböző szláv intézmények széles hálózata vagy egyetemi, főiskolai intézetek, illetve tanszékek formájában, vagy tudományos akadémiai intézetek változatában/ilyen például az Orosz Tudományos Akadémia Szlavisztikai Intézete Moszkvában/, vagy társadalmi, kulturális civil szervezetekként. Ezek az intézmények különböző szláv nyelveken kiadnak könyveket, folyóiratokat, újságokat, folyik bennük az intenzív tudományos, kulturális, művészeti, zenei, színházirodalmi, rádiós, televíziós stb. élet. Az európai szláv országok közé sorolható Oroszország, Fehéroroszország/beloruszia/, Ukrajna, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Bulgária, Észak-Macedónia, Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Montenegró, Bosznia-Hercegovina. Nos-Oroszországban a nemzetalkotó oroszokon kívül megtalálható minden más európai szláv etnikum.

Fehéroroszországban a beloruszokon kívül élnek még oroszok, ukránok, lengyelek, ruszinok.

Ukrajnában az ukránokon kívül vannak még oroszok, beloruszok, lengyelek, szlovákok, csehek, ruszinok, bolgárok, szerbek, horvátok. Lengyelországban a lengyeleken kívül élnek még oroszok, ukránok, beloruszok, csehek, szlovákok, ruszinok, kasubok.

Csehországban a cseheken kívül vannak még lengyelek, oroszok, ukránok, szlovákok, szerbek, horvátok, ruszinok, bolgárok. Szlovákiában a szlovákokon kívül

vannak még csehek, lengyelek, oroszok, ukránok, horvátok, ruszinok, bolgárok, szerbek.

Bulgáriában a bolgárokon kívül élnek még Észak-macedónok, szerbek, oroszok, ukránok.

Észak-Macedóniában az észak-macedónokon kívül élnek még bolgárok, szerbek, montenegróiak, horvátok, boszniai-hercegovinai szlávok.

Szerbiában a szerbeken kívül vannak még bolgárok, észak-macedónok, oroszok, ukránok, montenegróiak, horvátok, ruszinok, szlovének, boszniai-hercegovinai szlávok, szlovákok.

Horvátországban a horvátokon kívül élnek még szlovének, szerbek, montenegróiak, észak-macedónok, ukránok, szlovákok, csehek, ruszinok, oroszok, boszniai-hercegovinai szlávok, lengyelek.

Szlovéniában a szlovéneken kívül vannak még horvátok, szerbek, montenegróiak, észak-macedónok, ruszinok, boszniai-hercegovinai szlávok.

Montenegróban a montenegróiakon kívül élnek még szerbek, horvátok, észak-macedónok, boszniai-hercegovinai szlávok.

Bosznia-Hercegovinában a boszniai-hercegovinai szlávokon kívül élnek még szerbek, horvátok, ukránok, észak-macedónok, montenegróiak. Bosznia-Hercegovina egyébként egy különleges állam, amelyet a Svájci Konföderáció mintájára erőszakkal, demokratikus népszavazás megtartása nélkül hoztak létre az USA az Európai Unió, a NATO a Dajtoni egyezmény alapján ez a mesterségesen összetákolt állam három részből áll: szerb, horvát, és bosnyákból, amelyek kantonokra oszlanak. A szerb köztársaság határait etnikai alapon/ahol a népesség nagyobb része szerb volt/és a vallás szerint/pravoszláv ortodox/húzták meg Bosznia-Hercegovina északi és keleti részén, a horvát köztársaságért pedig ugyancsak etnikailag/ahol horvátok voltak többségben/és vallásilag/római katolikus/jelöltek ki főleg Hercegovina területén, a bosnyák köztársaság határait leginkább vallási alapon/muszlim/húzták meg az ország központi és déli részén. Így tulajdonképpen Bosznia-Hercegovinában három szláv etnikum élt, a pravoszláv ortodox szerbek, a rómaikatolikus horvátok és a muszlim bosnyákok, akik egymással nem annyira barátságos, mint inkább ellenséges viszonyban vannak. Mind a három etnikum szerb-horvát nyelven beszél, de a szerbek cirill betűket, míg a horvátok latin betűket használnak. A két nyelv szókinccse minimálisan különbözik egymástól, de a 90-es évek szerb-horvát háborúja után a horvátok az úgynevezett nyelvújítás keretében egyre több új mesterséges szót találnak ki vagy átvesznek új szavakat más szláv nyelvekből. Ezt tudatosan azért teszik, mert azt szeretnék, hogy nyelvük egyre jobban különbözzön a szerb nyelvtől.

Hasonlóképpen a bosnyák muszlimok, akik ugyancsak szerb-horvát nyelven beszéltek, igyekeznek nyelvük szókinccsét egyre több türkizmussal gazdagítani, hogy az egyre jobban eltérjen a szerb nyelvtől. A bosnyák muszlim szlávok eredetvizsgálata egyébként bizonyítja, hogy őseik főleg szerbek és kisebb mértékben horvátok voltak, akik a török hódoltság előtt bogumil vallásúak lettek, majd hódoltság során felvették a muszlim hitet és a megszálló törökök leghűségesebb kiszolgálói és csatlósai lettek. A török hadseregben és a közigazgatási adminisztrációban magas rangokat értek el és felelős posztokat töltöttek be. Egyesek közülük részt vettek Magyarország török megszállásában és ennek kapcsán magas posztokat töltöttek be. Mint martalócok kivették részüket Magyarország katonai kifosztásában, a békés civil magyar lakosság lemészárlásában. A pravoszláv ortodox szerbek a bosnyák muszlimokat hazaárulónak tekintik a szerb nemzeti eszme és a keresztény pravoszláv vallás megtagadásáért. Ezért a pravoszláv szerbek utálják a muszlim bosnyákokat, de ez fordítva is igaz, a bosnyák muszlimok gyűlölik a pravoszláv szerbeket. Mivel Bosznia-Hercegovinában a szerbek, horvátok és a bosnyákok kölcsönösen utálják egymást mind etnikai, mind

vallási alapon, tény, hogy az ellentétek az elmúlt két évtizedben nem enyhültek olyan mértékben, ahogy azt elképzelték. Nyilvánvaló lett, hogy a Nyugat részéről hiba volt erőszakkal létrehozni egy mesterségesen összetákolt Bosznia-Hercegovinát, mert béke helyett Nyugat-Balkánon továbbra is politikai feszültség van. Ismételten bebizonyosodott, hogy a Nyugat/USA, Európai Unió, NATO/a Dajtoni egyezmény megkötésekor nem vette figyelembe Bosznia-Hercegovina sajátos etnikai és vallási történetét. Hiszen sokkal észszerűbb lett volna a főleg szerbek lakta körzeteket Szerbiához csatolni, a főleg horvátok lakta Hercegovinai körzetet pedig Horvátországhoz. Önálló és független államként csak a bosnyák muszlimok által többségben lakott körzetek működtek volna, így az etnikai és vallási feszültségek jelentős mértékben enyhültek volna.

Érdeemes megemlíteni, hogy a titói kommunista Jugoszláviában a proletár internacionalizmus és a népek barátsága szellemében létrehozott Bosznia-Hercegovina tagköztársaságában a kommunista diktátum felügyelete alatt komolyabb etnikai és vallási feszültségek nem voltak. Ezek csak a titói Jugoszlávia szétesése után jöttek felszínre. A mai Bosznia-Hercegovinában azért is vannak etnikai és vallási ellentétek, mert alacsony a lakosság életszínvonala, jelentős a munkanélküliség, különösen a fiatalok körében, és kedvezőtlenek az egyes gazdasági mutatók. Nehéz megjósolni, hogy fog alakulni a jövőben Bosznia-Hercegovina sorsa. Egy a biztos, hogy ha az országnak nem sikerül beintegrálódni az Európa Unióba, akkor fennállhat a szétesés esélye.

Egy másik európai szláv ország, Ukrajna szintén a mesterségesen összetákolt országok közé sorolható. A történelemben soha nem létezett országot először a kisorosz/ukrán/soviniszta nacionalisták kezdték vizionálni/megálmodni/a XIX. század végén és a XX. század elején. Az első világháború után 1919-ben Kijevben létrejött a németbarát Ukrán Köztársaság, amelynek első elnöke Szkoropádszkij Hetyman/kozák előljáró/lett. Egyébként is az ukrán nemzeti eszme egyik fontos alapja volt a dicsőséges zaporozsjei kozák múlt propagásását, amelynek elnöke Vinnicsenke lett. Az utóbbi 1922-ben a megalakult Szovjetunió egyik tagköztársaságává vált.

Ekkor vetődött fel az a probléma, hol kell meghúzni a szovjet Ukrajna közigazgatási határat. Ezt csak egy mesterségesen összetákolt szovjet kommunista tagköztársaság létrehozásával lehetett megvalósítani, mivel, amint már említettük, a történelemben soha, semmilyen ukrán állam nem létezett. Nos, ezzel kapcsolatban szeretnék megemlíteni egy személyes élménnyel összefüggő esetet. 1956. szeptemberében, amikor a Moszkvai Lomonoszov Egyetem elsőéves hallgatója lettem az egyetem Földrajzi Karán, az ott kialakult hagyomány szerint a megnyitó első előadását mindig egy neves professzor tartotta. Ezzel az alkalommal ez **Nyikoláj Nyikolájevics Báránszkij akadémikus** volt, világhírű gazdaságföldrajzos, aki nemcsak a szovjet gazdaságföldrajz megalapítója volt, hanem a szovjet iskolákban évtizedeken át használt *”Szovjetunió gazdaságföldrajza”* című tankönyveknek is. Előadásában kitért egyebek között arra a kérdésre is, hogy és miért történt a zömmel oroszok lakta minőségi kőszénben és más ásványokban igen gazdag Donyecki-medence hozzácsatolása a szovjet Ukrajna területéhez. Megemlítette, hogy a mai ukránok ősei soha nem éltek ezen a területen, amely az ókorban a szkíták és a különböző török népek birtokában volt, majd a tatár-mongol hódoltság után az Arany Hordáé lett egészen a XVI. század elejéig. Az orosz Moszkvai államnak a XVI. században sikerült a területéhez csatolni a korábban az Arany Hordához tartozó térséget, így a Donyecki-medencét is. Ott letelepítették határőrizet céljából az orosz doni kozákokat annak érdekében, hogy védjék a moszkvai orosz állam déli határait a krími tatárok támadásaitól. A XIX. században és a XX. század elején a Donyecki-

medencében ipari fellendülés ment végbe, ami a kocszolható kőszénbányászat fellendülésével és a vaskohászat dinamikus fejlődésével járt. Az ehhez szükséges munkaerőt főleg az oroszok biztosították. Kisoroszok/ukránok/csak kisebb számban érkeztek a Donyecki-medencébe, ráadásul egy részük orosz környezetben sokszor elég gyorsan eloroszosodott. N. N. Báránszkij akadémikus elmondása szerint 1922-ben a cári Oroszország térképét körülülték Vlagyimir Iljics Uljánov/Lenin/, Ioszif Visszarionovics Sztálin, Gleb Konsztántinovics Krzsizsánovszkij és Nyikoláj Nyikolájevics Báránszkij. Abban akartak dönteni, hová csatolják a Donyecki-medencét: a szovjet Oroszországhoz, vagy a szovjet Ukrajnához? Lenin először Sztálinhoz, mint a nemzetiségi kérdés egyik szakértőjéhez fordult, aki szerint csak a szovjet Oroszország kerülhet szóba, mert a lakosság zöme orosz anyanyelvű volt. Utána szót kért Krzsizsánovszkij, aki melleleg lengyel származású volt, de egyúttal Lenin közeli barátja is. Rá, mint kiváló kommunista mérnökre bízta Lenin a GOELRO-terv/Szovjet Oroszország villamosítási terve/kidolgozását. Krzsizsánovszkij szerint a Donyecki-medence nélkül a szovjet Ukrajna gazdasága, illetve ipara nem tudna létezni és fejlődni, és ráadásul a szovjet Oroszországnak más körzetekben is voltak kitűnő feltételek a gazdaság és ipar dinamikus fejlődéséhez. Tehát a szovjet Ukrajna gazdasági érdekei a kommunista proletár internacionalizmus szellemében fontosabbnak bizonyultak, mint a zömmel orosz anyanyelvű helyi lakosság jogos kívánsága a szovjet Oroszországhoz tartozni. Báránszkij, aki a GOELRO-terv egyik gazdasági megalapozója volt, és aki, úgyszintén Lenin közeli barátja volt, ebben a kérdésben semleges álláspontra helyezkedett. Végezetül Lenin összegezve a tanácskozáson elhangzottakat, azt javasolta, hogy a Donyecki-medencét a szovjet Ukrajnához csatolják. Tudomásom szerint erről a megbeszélésekről eddig nem jelent meg semmilyen publikáció. Ezért ezen közleményen fontos információforrás lehet annak megértéséhez, hogy valójában mi okozta a Donyecki, illetve Lugánszki köztársaságok függetlenségének kikiáltását és kiválását a független Ukrajna kötelékéből a közelmúltban. Egyébként azt, hogy ez megtörténhet már akkor lehetett érezni, amikor én 2012-ben a Lugánszki Nemzeti Egyetem meghívására előadást tartottam egy nemzetközi konferencián. Noha az egyetem tanárainak és hallgatóinak zöme orosz anyanyelvű volt és az oktatás is orosz nyelven folyt, az ukrán nemzetiségű rektor Kuriló professzor mégis arra kért fel, hogy az előadásomat lehetőleg ukrán nyelven tartsam meg. Számomra ez nem jelentett semmilyen problémát, mert mind az orosz, mind az ukrán nyelven perfektül beszélek, mivel annak idején a beregszászi orosz tannyelvű középiskolában érettségiztem 1955-ben mind orosz, mind ukrán nyelvből. Előadásom után a rektor a nyilvánosság előtt megdicsért, hogy én milyen szépen beszélem az ukrán nyelvet, és arra buzdította az oroszajkú tanárkollégáit, hogy ők is igyekezzenek ukrán nyelven oktatni az orosz helyett. Eközben a rektor arra hivatkozott, hogy mivel Lugánszka a független Ukrajna egyik megyeszékhelye, a helyi egyetemen is ukrán állami nyelven kellene oktatni. Ezzel szemben előadásom után az oroszajkú tanárok és hallgatók egy csoportja kifejtette nemtetszését ezzel a rektori kívánsággal kapcsolatban. Hangsúlyozták, hogy a Szovjetunió 1922. évi megalakulása óta a Lugánszki Egyetemen/korábban tanárképző főiskolán/mindig orosz nyelven oktattak. Amikor Ukrajnában a Janukovics vezette Régiók Pártja került hatalomra, felcsillant a remény, hogy demokratikus úton is meg lehet oldani a soknemzetiségű ország népességének nemzetiségi problémáit. Bevezették volna a szabad anyanyelvhasználat lehetőségét minden nemzetiség számára nemcsak az iskolákban, hanem más vonatkozásokban is, és az orosz nyelv második állami nyelvként működött volna az ukrán mellett. Erre válaszul jött a puccs/államcsíny/jellegű Viktor Porosenko ukrán oligarha és pártja vezette úgynevezett kijevi májdzáni/téri/forradalom, amelyben részt vettek különböző ukrán sovíniszta

nacionalista és főleg oroszellenes erők, beleértve az ultrasoviniszta paramilitáris „jobboldali szektor” nevű szervezetet is. Janukovicsot sikerült leváltani, és az ukrán nacionalista érzelmű Porosenko lett az új elnök. Uralma alatt egyre inkább megerősödtek az erőszakos ukrán asszimilációs folyamatok.

Egyébként Ukrajna függetlensége kivívása óta utánozza Franciaország nemzetiségi politikáját, amely szerint az állampolgárság határozza meg egy adott ország lakosságának nemzetiségi összetételét. Így minden francia állampolgár egyúttal francia nemzetiségű, noha Franciaországban a franciákon kívül élnek még nagy számban különböző más nemzeti kisebbségek is: például bretonok, akvitánok, németek, olaszok, baszkok, algériaiak, marokkóiak, tunéziaiak, a volt francia afrikai gyarmatokból bevándorlók, különböző arabok, afgánok, törökök, irániak, kambodzsaiak, vietnámok stb. Franciaországban a nemzeti kisebbségek nem rendelkeznek sem közigazgatási, de még kulturális autonómiával sem, és a francia állam ilyen célokra nem nyújt semmilyen pénzügyi támogatást. Ezzel szemben az újonnan érkező illegális migránsoknak bőkezű szociális támogatást ad. Francia értelmezés szerint az országban élő nemzeti kisebbségek, beleértve az őshonosokat is, rendelkeznek úgynevezett személyre szabott nemzetiségi autonómiával, és például szabadon használhatják családi körben anyanyelvüket vagy szervezhetnek nemzetiségi kulturális programokat, de az ezzel járó pénzügyi kiadásokat saját zsebükből kell fedezniük.

A mai független Ukrajna Franciaországhoz hasonlóan soknemzetiségű ország. Lakosságának számottevő hányadát az oroszok teszik ki, sőt az államalkotó domináns ukránok egy része orosz anyanyelvű. Élnek ott még magyarok/Kárpátalján/, lengyelek, csehek, szlovákok, fehéroroszkok/beloruszkok/, románok, moldvaiak, cigányok, bolgárok, görögök, örmények, szerbek, grúzok, azeriek, kazahok, üzbégek, kirgizek, tadzsikok, litvánok, lettek, észtek stb. Bármennyire furcsa, de a volt szovjet Ukrajna nemzetiségi politikája szellemében, amelyet akár példaértékűnek lehetne nevezni a mai kritikán aluli, gyökeresen megromlott ukrán nemzetiségi állapotokhoz képest, figyelemre méltó dolgok történtek. Már a XX. század 20-as éveiben az úgynevezett ukránosítási politika során az őshonos etnikumok vonatkozásában egyedülálló módon nemzetiségi autonóm falvak, városok, járások, körzetek jöttek létre gazdag kulturális autonómiái jogosítványokkal felruházva állami finanszírozásban. Olyan iskolák működtek, ahol minden tantárgyat az adott nemzeti kisebbség nyelvén oktattak. Nemzeti kisebbségek nyelvén adtak ki könyveket, folyóiratokat, újságokat. Ez az egyedülálló korszak a szovjet Ukrajna történetében, amelyet utólag joggal a nemzetiségi kisebbségi politika kivirágztatásának lehet nevezni, sajnos nem tartott sokáig és fokozatosan hanyatlani kezdett. Először a közigazgatási területi autonómia intézményei szűntek meg, majd a kulturális autonómia, illetve a nemzetiségi anyanyelvi iskolarendszer hálózata és palettája is egyre inkább zsugorodni és beszűkülni kezdett.

Szakértői vélemények szerint a szovjet Ukrajna akkori politikai vezetői kezdetben igyekeztek szó szerint betartani a megalakult Szovjetunió nemzetiségi kisebbségi politikájának alkotmányban lefektetett alapelveit. Aztán egyre inkább jelentkeztek aggályok, hogy a túlságosan nagy jogokkal rendelkező nemzetiségi autonóm közigazgatási intézmények esetleg gerjeszteni fogják a nacionalista, szeparatista törekvéseket a szovjet Ukrajnából való kiválás érdekében és negatív hatással lesznek a szovjet tagköztársaság egységére és dinamikus fejlődésére. A második világháború után a szovjet Ukrajnában a nemzetiségi kisebbségi iskolarendszer és a kulturális intézmények viszonylag jól működtek/minden esetre sokkal jobban, mint a függetlenné vált Ukrajnában/. Így például a Szovjetunió által erőszakkal bekebelezett és a szovjet Ukrajnához csatolt Kárpátalján, ahol jelentős

számú, mint egy 150 ezer fős magyar nemzetiségű kisebbség élt/beclések szerint ez akár mintegy 200 ezer fős is lehetett a valóságban/az ott működő magyar tannyelvű iskolákban minden tantárgyat magyar nyelven oktattak.

Apám, Popovics Tibor a második világháború éveiben levelező úton magyar nyelv és irodalom szakos diplomát szerzett a Szegedi Tanárképző Főiskolán, majd a Huszti Polgári iskolában ruszin diákokat tanított magyar nyelvre. A háború végén, mint magyar tiszt Nyírbátornál román fogságba esett és 3 évig raboskodott egy Brassó környéki hadifogolytáborban. 1947-ben szabadult és visszatért az akkor már a szovjet Ukrajnához tartozó Kárpátaljára, ahol Beregszászon elkezdett tanítani magyar nyelvet és irodalmat különböző beregszászi magyar tannyelvű iskolákban. Ő írta meg az első magyar nyelvi tankönyveket/Hangtan, Szótan és Mondattan/a kárpátaljai magyar iskolák számára az ungvári „Rágyánszka skola/Szovjet iskola” kiadó gondozásában. **Elmondása szerint, ő maga is csodálkozott azon, hogy az akkori ukrán vezetők engedélyezték minden tantárgy magyar nyelvű oktatását, pedig az országban más vonatkozásokban kegyetlen szovjet kommunista politikai elnyomás uralkodott.** Édesanyám, Popovics Tiborné, született Kaszárda Jolán, aki különböző beregszászi magyar tannyelvű iskolák 1-4. elemi osztályaiban tanított, úgyszintén nem tapasztalta, hogy a magyar nyelv oktatását bármennyire is korlátozták volna, ahogy ezt sajnos ma teszik a Vladimir Zelenszkij elnök vezette független Ukrajnában. A magyar nyelvű könyvkiadás is kedvezően alakult, ezenkívül megyei, illetve járási magyar újságok is megjelentek. A magyar kultúra olyan formái, mint irodalom, népzene, néptánc, iparművészet, képzőművészet stb. ugyancsak megkapták a lehetőséget a kibontakozásra. **Ezzel szemben a mai független demokratikus Ukrajnában az utóbbi 10 évben kezdetben Porosenkó, majd Zelenszkij elnöksége alatt olyan nyelvhasználati, illetve oktatási törvényt fogadtak el, amely világviszonylatban is példátlan módon korlátozza az országban élő nemzeti kisebbségek anyanyelvhasználati jogát, így a Kárpátalján élő magyarokét is.** Így például a közintézményekben/hivatalokban, orvosoknál, közlekedésben, kereskedelemben, kulturális objektumokban, igazságszolgáltatásban, munkahelyeken stb. csak ukránul szabad beszélni mindenkinek. Aki megsérti ezt a szabályt, az pénzbírságra számíthat. Az iskola törvény szerint a nemzeti kisebbségek anyanyelvi oktatása csak az általános iskolák 1-4. osztályában lesz megengedve, az 5. osztálytól kezdve a szaktárgyak oktatása csak ukrán nyelven történhet. Hasonló helyzet lesz a középiskolákban is. **Szinte megmagyarázhatatlan, hogy lehetett a kommunista szovjet Ukrajna nemzetiségi kisebbségi politikája sokkal demokratikusabb, mint a liberális kapitalista demokráciájával szüntelenül kérkedő mai független Ukrajnáé.**

Felhasznált irodalom:

(1990) Dr. Palotás Zoltán tanulmánya: A Trianoni határok. Interedition Kiadó, Budapest.

(2018-2019) Drábik János: százéves Trianon. Döntsük meg? Törődjünk bele? Kik Trianon igazi felelősei? Bővített, javított kiadás, Gold Book Kiadó.

(2019) Szerkesztette Gulyás László: Trianonról közérthetően. Tizenkét előadás a nemzeti, polgári, konzervatív történetírás jegyében. Szegedi Egyetemi Kiadó, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged.

- (1989) Galántai József: Trianon és a kisebbségvédelem. A kisebbségvédelem nemzetközi jogrendjének kialakítása 1919-1920. Mecénás Könyvkiadó, Budapest.
- (1990) Raffai Ernő: Trianon titkai, avagy, hogyan bántak el országunkkal. Tornado Damanya Kiadó, Budapest.
- (1993) Rónai András: Térképészeti történelem. Püski Kiadó, Budapest.
- (1984) Ormos Mária: Padovától Trianonig 1918-1920, Kossuth Kiadó, Budapest.
- (2000) Popovics Tibor Miklós: A Szent Istvánt Korona és a ruszinok. (A Szent Korona eszme és a Szent Korona népei. A Millenniumi konferencia szerkesztett előadásai. 2000. május 18., Fővárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat, Budapest.
- (2020) Lókkös János: Trianonról a 100. évfordulón. Püski Kiadó, Budapest.
- (1984) Paul Robert Magocsi: Our People Carpatho-Rusyns and heir Descendants in North America. Multicultural History Society of Ontario, Toronto, Canada.
- (1988) Gerő András: Sorsdöntések. A kiegyezés-1867. A Trianoni béke-1920. A párizsi béke-1947. Göncöl Kiadó, Budapest.
- (2007) Gecse Géza: Bizánctól Bizáncig. Az orosz birodalmi gondolat. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. (1940) Gogolák Lajos: Pánszlávizmus. Cserépfalvi Kiadó, Budapest.
- (1941) Rátz Kálmán: A pánszlávizmus. Atheneum Kiadó, Budapest.
- (1915) Berki Feriz: Az ortodox kereszténység. Budapest. (1915) Dr. Bonkáló Sándor: A szlávok. A szláv népek és a szláv kérdés ismertetése. Atheneum Kiadó, Budapest.